

Kauno Šv. Kryžiaus bažnyčios klebono Kazimiero Žodkevičiaus testamentas

Dr. Vaida Kamuntavičienė

Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas, Lietuva
El. p. vaida.kamuntaviciene@vdu.lt
ORCID: 0000-0002-9147-4214

Dr. Regina Jakubėnas

Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius, Lietuva
El. p. regina.jakubenas@ff.vu.lt
ORCID: 0000-0003-1044-7589

*Anotacija*¹. 1699 m. birželio 22 d. Kauno Šv. Kryžiaus bažnyčios klebonas Kazimieras Žodkevičius sudarė testamentą. Šio darbo tikslas – publikuoti šio testamento, leidžiančio geriau pažinti kunigo asmenybę ir nuveiktus darbus, originalą lenkų kalba. Istoriografijoje K. Žodkevičius žinomas kaip naujos Šv. Kryžiaus bažnyčios statytojas. Iš testamento šis kunigas atsiskleidžia kaip darbštus klebono ūkio tvarkytojas, rūpestingas ganytojas, puoselėjantis pamaldumą Kristaus Kančiai, įvedantis nuolatinį Kursto giedojimą, numatantis galimybę įsteigti Kaune davatkyną netekėjusioms moterims gyventi ir kt.

Esminiai žodžiai: *Kauno Šv. Kryžiaus bažnyčia, Kazimieras Žodkevičius, testamentas.*

Abstract. On 22 June 1699, Kazimierz Żodkiewicz, the parson of the Holy Cross Church in Kaunas, drew up his last will. The aim of this work is to publish this will in its original Polish, providing deeper insight into the priest's character and his activities. In historiography,

¹ Publikacija parengta vykdant LMT projektą, sutarties Nr. S-MIP-24-138.

Žodkiewicz is known as the builder of the new Holy Cross Church. The will reveals him as a diligent steward of the parish farm, a caring pastor who fostered devotion to the Passion of Christ, introduced the regular chanting of the Little Hours in honour of the Passion of Christ, and envisioned the possibility of founding a beguine house in Kaunas, among other initiatives.

Keywords: *Kaunas Holy Cross Church, Kazimierz Żodkiewicz, last will.*

1510 m. liepos 10 d. Kauno miestietė Darata Nabienė (*Nabowa*) Kaunakiemyje šalia Kauno (šiuo metu Kauno miesto dalis) fundavo Šv. Kryžiaus bažnyčią. Tuo metu iškilusi mūrinė bažnyčia XVII a. antrojoje pusėje atrodė varganai, jos dydis nebeatitiko vietos gyventojų poreikių. Tuometis jos kunigas Kazimieras Žodkevičius (*Żodkiewicz*) pasirūpino, kad būtų pradėta statyti nauja bažnyčia, 1685 m. liepos 23 d. padėtas kertinis akmuo, dalyvaujant Vilniaus kanauninkui ir oficialui Jonui Mikalojui Zgierskiui (*Zgierski*). Kaip byloja 1700 m. balandžio 24 d. sudarytas bažnyčios inventorių, iki to laiko buvo išmūryta kryžiaus formos bažnyčia, bet jos viduje įrengti dar tik du altoriai – Nukryžiuotojo Jėzaus ir Šv. Elenos.² Taigi, į Kauno istoriją Kazimieras Žodkevičius įėjo kaip Šv. Kryžiaus bažnyčios statytojas. Krokuvos Čartoriskų bibliotekoje yra išlikusi 1699 m. birželio 22 d. sudaryto jo testamentu kopija, kuri suteikia daugiau informacijos apie šį dvasininką.

K. Žodkevičiaus testamentas svarbus keliais aspektais. Visų pirma architektūros istorikai iš jo gali sužinoti, kad pirmasis Šv. Kryžiaus bažnyčios architektas buvo garsus italas Pietro Putini, dirbęs prie Pažaislio kamaldulių vienuolyno bažnyčios statybos, plačiai pripažinto Baroko architektūros šedevro, taip pat Kauno dominikonų Dievo Kūno ir šv. Kazimiero bažnyčios statybos.³ Kita svarbi žinia, kad K. Žodkevičius asmeniškai finansavo Šv. Kryžiaus bažnyčios statybą, įdėjo daug triūso į šios bažnyčios ūkį, apšėjo ligi tol apleistus laukus, užveisė gyvulių, įkūrė bravorą ir kt., o visą pelną panaudojo savo didžiajam projektui. Būsimus Šv. Kryžiaus bažnyčios dvasininkus įpareigojo pratęsti ir užbaigti statybas, tam skirdamas lėšų. Iš tiesų nedažnai patys dvasininkai tampa bažnyčių statybų finansuotojais, paprastai jie tam ieško turtingų pasauliečių paramos. Iš testamentu išryškėja K. Žodkevičiaus ūkinis ir administracinis talentas. Jis gebėjo po XVII a. vidurio karų nuniokotą bažnyčios ūkį prikelti ir paversti tokiu, iš kurio lėšų buvo įmanoma vykdyti tokias dideles statybas. Aišku, lėšų trūko, statybos užtruko, tačiau iš esmės ambicingi K. Žodkevičiaus planai buvo įgyvendinti, bažnyčia stovi ir mūsų dienomis.

² 1700 m. balandžio 24 d. Šv. Kryžiaus bažnyčios inventorių. *Krokuvos Čartoriskų biblioteka* (toliau – BCz.), 1775 IV, l. 1255–1256.

³ PAKNYS, Mindaugas. *Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013, p. 82–83.

Vienas svarbiausių K. Žodkevičiaus prašymų buvo jį patį palaidoti Šv. Kryžiaus bažnyčioje, taip pat jis užtikrino teisę šioje bažnyčioje amžinojo poilsio atgulti savo giminaičiams. Testamente atsispindi gilus dvasininko pamaldumas Kristaus Kančiai. Jis nurodė būsimam bažnyčios ganytojui pasirūpinti, o pats skyrė lėšų, kad kiekvieną penktadienį joje būtų giedamas Kurstas (*Cursus*) Kristaus Kančios garbei ir jo paties sielos išganymui. Kad būtų labiau platinamas šis pamaldumas, jis savo įpėdiniui būsimam klebonui liepė pasirūpinti Kursto maldų tekstų spausdinimu, leidybai skirdamas 100 auksinų. K. Žodkevičius buvo gavęs iš Krokuvos šias rankraštines maldas, kurios turėjo tapti spausdintinės knygos pagrindu. Šie faktai rodo gilų K. Žodkevičiaus tikėjimą, neabejingumą pažangai, rūpinimąsi religinių knygų sklaida, taip pat lenkiškosios dvasinės kultūros poveikį LDK.

Dar viena K. Žodkevičiaus iniciatyva – davatkyno Kaune įkūrimas. Testamentas liudija, kad K. Žodkevičius už 250 auksinų iš Kauno miestietės, Henriko Šelovo (*Szelow*) našlės nupirko sklypą netoli Kauno klebonijos, kurį liepė paskirti merginoms, norėjusioms skaisčiai gyventi ir tarnauti Viešpačiui, bet neturėjusioms kraičio, kad galėtų būti priimtose į vienuolyną. Tame sklype skaisčios merginos galėjo savo lėšomis statyti namus ir laisvai gyventi, aišku, laikydamosi doros ir deramo gyvenimo būdo, po mirties savo statytus namus palikdamos kitoms merginoms. Davatkos buvo įpareigosios kiekvieną penktadienį melstis Šv. Kryžiaus bažnyčioje. Žinoma, kad davatkos buvo populiarios Žemaitijoje⁴, tačiau čia jų buvimas fiksuojamas viename didžiausių LDK miestų – Kaune. K. Žodkevičius šiame epizode atsiskleidė kaip socialiai atsakingas, pažeidžiamais visuomenės sluoksniais besirūpinantis ganytojas.

K. Žodkevičiaus testamentas yra puikus to meto buities liudininkas – jame vardijami tiek kunigo asmeniniai, tiek bažnytiniai daiktai, kuriuos jis savo nuožiūra palieka įvairiems asmenims, daugiausia bažnyčios patarnautojams ir pačiai bažnyčiai, taip pat savo giminaičiams, įvairiems kitiems Kauno vienuolynams ir bažnyčioms. Testamente minimos skolos ir elgesys su skolininkais. Šis testamentas yra geras liudininkas, kaip to meto dvasininkai disponavo savo turtu, kaip jie pasitikdavo mirtį ir kokios buvo jų pamaldumo išraiškos. Taigi, testamentas atspindi Baroko epochos žmonių tikėjimą ir elgesio normas. Neišklikę daug tokio pobūdžio dvasininkų dokumentų, todėl publikacija ne tik praturtins Kauno Šv. Kryžiaus bažnyčios istoriją, bet ir padės geriau suprasti Baroko žmogų.

1699 m. viduryje K. Žodkevičius jau sirgo, tačiau galbūt dar sulaukė jubiliejinių 1700 metų ir mirė jų pradžioje. Po K. Žodkevičiaus mirties naujuoju bažnyčios šeimininku tapo kunigas Adalbertas Paulius Daugėla (*Dowgielo*), į šias pareigas paskirtas 1700 m. liepos 3 d.⁵

⁴ JOVAIŠA, Liudas. Neinstitucinė moterų vienuolystė? Davatkos Žemaitijoje XVII–XVIII a. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos: istorija ir paveldas*. Sud. Aušra Vasiliauskienė. Kaunas: VDU, 2014, p. 47–68.

⁵ 1716 m. balandžio 10 d. Šv. Kryžiaus bažnyčios aprašymas. BCz., 1775 IV, l. 245.

Kun. K. Žodkevičiaus testamentas publikuojamas originalo kalba. Siekta išlaikyti originaliam tekstui artimiausią rašybą ir kartu pateikti ją suprantamą šiandieniam skaitytojui. Todėl senovinė rašymo forma palikta visur, kur jos supratimas neturėtų kelti problemų. Originali rašybą palikta tais atvejais, kai nesunku suprasti autentišką tekstą, pvz.: *wszystkę, pięććwiertnego, siostrzenicy*. Vietos, kuriose trūksta žodžio, jo dalies arba raštas neįskaitomas, laužtiniuose skliaustuose rašomas klaustukas [?], pvz., *nuvienay* [?]. Rašybos klaidos ištaisytos nepažymint. Laikomasi privalomosios šiuolaikinės skyrybos taisyklių. Išlaikyta senovinė epochai arba autoriui būdinga užrašymo forma, pvz., *Maryjej Panny* (= Marii Panny). Bažnyčios titulas rašomas visas (*S. Krzyża* = *Świętego Krzyża*). Sumoderninta skyrybos sistema: prieš *i* nerašomas kablelis. Laikomasi dabartinių didžiųjų ir mažųjų raidžių rašybos taisyklių, daugiausia didžiųjų raidžių rašymą paliekant dėl žodžio reikšmės. Pavadinimų ir mandagių kreipinių rašybą derinama prie teksto specifikos. Didžiąja raide rašomi mandagūs kreipiniai, pvz.: *Ich MM Panom Egzekutorom, WW Proboszczom Świętokrzyskim, Wielebnemu Proboszczowi*. Sumodernintas žodžių rašymas kartu ir atskirai. Sudėtiniai žodžiai rašomi laikantis šiuolaikinių normų (pvz.: *odemnie* → *ode mnie*, *Święto Krzyskiego* → *świętokrzyskiego*). Neigiamoji dalelytė *nie* su veiksmažodžiais, daiktavardžiais ir dalyviais rašoma pagal šiuo metu galiojančias rašybos taisykles, pvz.: *nieznalazłem* → *nie znalazłem*, *nie zahamowana* → *niezahamowana*. Išsaugotos senosios būdvardžių, įvardžių ir daiktavardžių daugiskaitos naudininko ir vietininko formos, pvz.: *dożywotnemi czasy* (= dożywotnymi), *użyczonemi rzeczami* (= užyczonymi rzeczami). Nepakeista moteriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos galininko įvardžių ir skaitvardžių galūnė -ę: *duszę moję* (= duszę moją), *jedną osobę* (= jedną osobę), *krowę jedną* (= krowę jedną), *rękę mą podpisując* (= ręką mą podpisując). Nepakeista moteriškosios giminės daiktavardžių vienaskaitos galininko galūnė -ą: *na materyją* (= na materyję). Taip pat paliktas senovinis daiktavardžių linksniavimas, pvz., vienaskaitos kilmininkas → *u posesora tej kamienice* (= u posesora tej kamienicy), *ogroda* (= ogrodu). Sumoderninta balsių *o*, *u*, *ó* rašybą. Papildyta diakritinių ženklų, kad būtų galima šiuolaikiškai užrašyti balsius *o* / *ó* (pvz.: *owdzie* → *ówdzie*, *panow* → *panów*, *Sypowiczownie* → *Sypowiczównie*, *Lenkiewiczow* → *Lenkiewiczów*, *dłota* → *dłuta*, *w gorę* → *w górę*, *ktorego* → *którego*). Balsiai *i*, *y* rašomi pagal šiuolaikinių taisyklių reikalavimus kaip *j*, *y*, pvz.: *wykonaią* → *wykonają*, *zostawuię* → *zostawując*, *moię* → *moję*, *moy* → *mój*, *woytowi* → *wójtowi*, *nayprzód* → *najprzód*, *Dowółżyney* → *Dowółżynej* (= Dowółżyny), *ustanowioney* → *ustanowionej*, *Krzysztofewey* → *Krzysztofowej*, *Tróycy* → *Trójcy*, *Choienskiego* → *Chojenskiego* ir t. t. Suvienodinta žodžio dyceczalne rašybą → *dyjecezjalne*. Pakeista priesagų -ya ir -ia rašybą: *decyzyia* → *decyzyja*, *despozycya* → *dyspozycyja*, *materya* → *materyja*, *dispositia* → *dyspozycyja*, *aprobatia* → *aprobacyja*, *informatia* → *infomacyja*, *Chrystyana* → *Chrystyjana* (nuo vardo *Krystian*). Išsaugota senovinė žodžio zwysz (= powyżej) rašybą. Išsaugoti kai kurie žodžių bruožai, stilistiniai ir paskiri kiti gramatiniai archaizmai, pvz.: *k temu przynależącym*, *wszystko* (= wszystko), *przepomożenia mego*. Sutvarkyta sudvejintų priebalsių rašybą

(*Teressy* → *Teresy*, *aplikuję* → *aplikuję*), *summy* → *sumy*, o ųodyje *Matthyjasz* dar praleista raidė *h*: *Matyjasz*. Raidė *x* transkribuojama *ks* arba *gz*: *excepta* → ekscepta, *xiądz* → ksiądz *x* → *gz*: *exekutorów* → *egzekutorów*. Sumoderninta balsiø *i* ir *j* rašyba (*Benedikt* → *Benedykt*) arba jos išskleidžiamos ir užrašomos kaip balsiø grupės *-ij-*, *-yj* – pagal istorinę lenkø kalbos raidą (*zakristij* → *zakrystyji*, *intencią* → *intencyją*), *restauratiq* → *restauracyją*, *industriėj* → *industryjė*.

Reikėtø pabrėųti, kad kunigo K. ųodkevičiaus testamento kalba išsiskiria iš kitø XVII a. LDK teritorijoje gyvenusiø autoriø kalbos taisyklingumu. Tekste vartojama mažai archaizmø ir regionalizmø, būdingø daugeliui to laikotarpio autoriø.

22 06 1699. Šv. Kryžiaus baųnyčios prie Kauno klebono kunigo Kazimiero ųodkevičiaus testamento kopija, Biblioteka Czartoryskich (BCz.), 1775 IV, l. 839–850.

[839] Kopia testamentu J[ego]m[oš]ci Ks. Kazimierza ųodkiewicza proboszcza Świętego Krzyųa pod Kownem

W imię Pana Boga w Trójcy Przenajświętszej Jedyneųo, Ojca i Syna i Ducha Świętego Amen. Przestępstwo pierwszych rodziców naszych Adama i Ewy w raju zaraz od ukuszenia owocu zakąųznego zasłuųyło nie tylko onym samym, ale teų i wszystkim potomkom sukcesorom onych nieuchronną i długim li, czy krótkim wiekiem niezahamowaną śmierć, za nieomylnym i nigdy nieskasowanym Dekretem Boskim tamųe zaraz natenczas ferowanym, *morte morieris*. Od którego to śmierci nieuchronnej Dekretu, ųe ųaden na tym świecie ųyjący człowiek ųadną eksceptą wyjęty, ani wymówiony być nie moųe, tedy i ja ksiądz Kazimierz ųodkiewicz proboszcz kościoła Świętego Krzyųa przy Kownie, ówdzie zapatrując się na takową nieodmienną i nikomu nieuchronną śmierci z ust Boskich decyzyją, ówdzie bacząc niestateczność śmiertelnego naszego na tym świecie poųycia, w którym *quot momenta, tot mortis monumenta* tak dalece, ųe nie tylko dzień ze dnia, godzina z godziny, ale teų moment z momentu ustanowionej kaųdemu człowiekowi trzeba wyglądać śmierci, której jeųeli kiedy tedy najbardziej w chorobie i niesposobności zdrowia obawiać się potrzeba, *bo moribus est facilis ad mortem transitus*. Będąc za tym obłoųną od Pana Najwyųszego juų to nie dopiero złożony chorobą, a obawiając się, aby mię taų nikomu nieuchronna śmierć bez naleųytej nie zastała dyspozycyje, takowe ostatniej woli mej rozporządzenie i takową testamentową nieodmienną czynię dyspozycją.

A naprzód duszę moję grzeszną w ręce nieskończoneųo w Majestacie Swoim Pana Boga i Stwórcy meų polecam oddaję, i ofiaruję, prosząc pokornie nieogarnionego miłosierdzia jego, aby tak na wyjściu z ciała, jako teų i na Ostatecznym Sądzie miłosciwie z nią się obeųść raczył i onę przez niewinną mękę i zasługi za naród ludzki Ukrzyųowanego Jedyneųo Syna Swego, a Zbawiciela Naszego JEZUSA Chrystusa,

tudzież i przez przyczynę Przenajdostojniejszej Maryjej Panny i Świętych wybranych [840] swoich, a mianowicie patronów moich one do chwały swojej wiekuiestej przyjął i między swe wybrane policzył. Ciało zaś moje mizerne tejże nazad oddaję ziemi na pogrzebienie podług obrządku katolickiego w tymże kościele świętokrzyskim, który ja podług możności i starania mojego swym własnym kosztem z fundamentu wystawiłem i jeżeliby Pan Najwyższy użyzył zdrowia, dokończyć starałbym się.

Z inszymi zaś rzeczami mnie od Pana Najwyższego w szafunek i używanie na tym świecie użyzonymi takową ostateczną czynię dyspozycją.

A najprzód ponieważ żadnego zasiewku zboża przy objęciu moim tego probostwa świętokrzyskiego nie znalazłem, teraz zaś z łaski Bożej przy pracy i staraniu moim są wszelakie zasiewki tak ozime, jako też i jarzynne, tedy wszystkę krescencją, która da Pan Bóg pokaże się z takowego zasiewku mego, na to legacyję obracam i dysponuję, aby przyszły sukcesor mój wielebny ks[ia]dz proboszcz świętokrzyski one na dalszą restauracyją kościoła przeze mnie zaczętego obrócił, przy osobliwym staraniu swoim, co by mogło być na większą cześć i chwałę za zbawienie nasze na drzewie krzyżowym umęczonego jedyne Syna Bożego Pana i Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa.

Co zaś bydła różnego po innej dyspozycyjej mojej zostanie i zostać się może, jako to wołów pięć, soch, krów dojnych sześć, trzy kłaczki, to jest dropiata, siwa i czarna, źrebiec gniady i piąta kłaczka mała tegoroczna, owiec dziesięć i świń dwadzieścia, które pozostaną, to wszystko przysłemu sukcesorowi memu wieleb[nemu] ks[ię]dzu proboszczowi świętokrzyskiemu zostawuję i zachowuję tą kondycją, aby ponieważ ja przy objęciu tego probostwa żadnego [841] bydłęcia nie zastałem, on mając sufficiencyją gospodarską mógł tym ochotniej zaczęłą fabrykę kościelną kontynuować. Resztę zaś bydła, które od dalszej legacyje mojej pozostanie, zlecam spieniężyć Ichmm Panom Egzekutorom.

Browar także ze wszystkim sprzętem, jako to z kotłem jednym o czterech beczkach, z drugim o dwóch beczkach, z dwiema baniami, jedną od beczek trzech, drugą plus minus o beczek dwóch, z czapkami i trąbami; do tego z kubłami, korytami i innym k temu przynależącym naczyniem drewnianym, temuż przysłemu wieleb[nemu] ks[ię]dzu sukcesorowi memu proboszczowi świętokrzyskiemu zostawuję, aby z wczesnej fruksyfikacyje takowego browaru, mógł *eo commoduis* restauracyją kościoła tutejszego niedokończonego prosekrować.

A że żadnych pobożnych legacyj w gotowiznie zniszkać nie miałem na zaczęcie i prosekrowanie tej fabryki kościelnej, ale wszystko, cokolwiek dotąd wydałem i dalsze wydatki przysposobić mogłem, to wszystko z pracy i zabiegu mego przy usilnym staraniu co tedy może się gotowizną zostać, na dalszą restauracyją i dokończenie tegoż samego kościoła świętokrzyskiego zostawuję, prosząc i obligując *sub conscientia* przyszłego sukcesora mego Wieleb[nego] Proboszcza, aby i te pieniądze i inne z niżej wyrażonej legacyje mojej nie na co inszego, tylko szczególnie na ten sam kościół świętokrzyski to jest na restauracyją i ochędostwo onego *cum debita r[e]vere[n]di sukcesoris industria* obrócone były. Cokolwiek także zboża mętego jest, to wszystko przy

probostwie tutejszym *r[evere]ndo sukcesori* należeć powinno będzie, tak na prowizyją browaru, jako też i na sustentacyją czeladzi około fabryki pracować mającej. Insze zaś zboże, które się w ziarnie znajdować może, to na dalszą swoją dyspozycją zachowuję.

Siedem sztuk płótna tkackiego, które teraz na blechu były, tak rozporządzam. Panie Jagnieszce Ramockiej sztukę, na sieroty i ubogie białogłowy na zatyczki drugą. Pani Krzysztofowej Dowołyżnej trzecią, a przy tym krowę jedną młodą. Pani Magdalenie Sypowiczównie Andruszkiewiczowej czwartą, i złotych dziesięć gotowizną. Do zakrytyj kościoła [842] tutejszego sztuk dwie. Ostatnią a siódmą sztukę [?].

Cyna jaka się znaleźć może, tak rozporządzam. Półmisków dziesięć, i talerzy dziesięć, to *ad liberum usum r[evere]ndo sukcesori meo* ordynuję. Flasz zaś dwie cynowych garcowych, kotły dwa do gotowania jeść. Jeden o sześciu wiadrach, drugi o sześć wiadrach, *te r[evere]ndo sukcesori* przy gospodarstwie dla lepszej wygody onego referuję. Item naczynia wszelakie żelazne, jako to siekiery, świdry, motyki, piły, dłuta, heble i inne tym podobne do tegoż gospodarstwa świętokrzyskie[g]o należeć mają.

Gorzałki beczek dwie, każda o garcy pięćdziesiąt na restauracyją zaczętego kościoła zachowuje się, które w Bogu wieleb[ny] sukcesor mój spieniężywszy *pro continuatione fabrica* obrócić powinien będzie.

Długi różne, jako to u nieboszczyka Pana Piotra Zelmera mieszczanina kowień[skiego] na folwarki onego prawem wyderkafowym złotych polskich dwieście, na co i prawo od jęgo jest dane.

U Imć Pana Jakuba Preys Pannoniusa rajcy kowień[ski] podług prawa od J[ego] m[ości] na sianożęć danego złotych polskich sto.

U Pana Jana Milewskie[g]o mieszczanina kowieńskie[g]o na dom prawem wyderkafowym wzięte złotych polskich sto.

U Pani Teresy Demerówny Romanowskiej, także prawe[m] wyderkafowym wzięte złotych polskich sto.

U J[ego]m[ości] Pana Michała Chojenskiego ławnika kowieńskiego na oblig albo cyrograph od J[ego]m[ości] dany złotych polskich osiemdziesiąt, te na trycezymę J[ego]m[ości] ks[ię]dzu Janowi Raczkiewiczowi *Ord[inis] Praed[icat]orum* konde-scendują się.

U Ichmościów Panów Lenkiewiczów za obligu nieboszczki [843] Jejmsći Pani Rodzicielki Ichmościów złotych polskich sto.

U Antoniego Norewicza alias Grykpiela kowala kowieńskie[g]o różnymi czasy nabranych złotych polskich dziewięćdziesiąt.

Te wszystkie zwyz pomienione długi, *excepto* Pana Chojenskie[g]o i Norewicza, zlecam przyszłemu sukcesorowi memu ks[ię]dzu proboszczowi świętokrzyskiemu *sine omni exceptione* odzyskać, i na kurs, *ut infra*, lokować.

Na domku nieboszczyka Matyjasza Gierwajcia, należy mi gotowych pieniędzy przez niego nabranych złotych pięćset, które on tym sposobem ode mnie wybrał. Naprzód w pewnej a pilnej potrzebie swojej wziął ode mnie gotowizny złotych polskich czterysta. *Item* dla J[ego]m[ości] Pana Mostarskiego zł[oty]ch sto. Te tedy złotych

pięćset aplikuję kościołowi tutejszemu świętokrzyskiemu przy poprawie domu *cum censu annuo* złotych piętnaście. A że w tym domu Gierwajtyski mieszka w izdebce Magdalena na dożywocie ode mnie sobie pozwolone, tedy upraszam *r[evere]ndum successorem meum*, aby onę przy tej woli mojej do jej żywota zostawił *libere sine omni solutione census; salva* jednak *mielioratione* życia jej. Bo jeżeliby się w czym *excessiva* pokazała, wolno będzie onę *r[evere]ndo successori* z tego miejsca rugować *praeter omnem scrupulum*.

Sprzęt i ochędostwo kościelne *de novo* przeze mnie sporządzone jako to monstrancja srebrna złocista ważąca grzywien. Materyja jedwabna biała i kwiatami złotymi na ornat już skrócona, do którego na kolumnę jest materyja jedwabna krwawa także złotymi kwiatami. Item kolumna haftowana złotem na atlasie czerwonym jeszcze natenczas w robocie będąca, do której kolumny na materyją na ornat leguję z gotowizny, co zostanie złotych sto dwadzieścia, *alia* dwadzieścia talarów bitych. *Item velum* atlasu karmazynowe[go] które [844] nowe złotem suto haftowane. Miednica mosiądzowa płaska szeroka. Alba płótna sześććwiertnego cienkiego z koronkami jedna, item dwie alby płócienne pięććwiertnego płótna z wyszywaniem.

Wosku topionego w pięciu różnych szmatach funtów dziewięćdziesiąt, to wszystko do kościoła tutejszego i do zakrystyi naznaczam.

Księgi zaś, które gdziekolwiek [?], i jakiekolwiek znajdą po zejściu moim *loco loci*, to jest probostwu świętokrzyskiemu aplikuję, *in perpetuum* podług rejestru przez Ichmm PP Egzekutorów.

Srebro jakie bądź może przy ubóstwie i wydatkach moich, jako to konewkę starą srebrną z nakrywką *circiter* samą garcową ważącą grzywien siedem i łot jeden, przy tym kubek srebrny więcej niż kwartowy, łyżek trzy kozacką manierą, to wszystko na kielich i na puszkę do Najświętszego Sakramentu, *alias pro pixide* leguję do tegoż kościoła świętokrzyskie[go], i na pozłotę tego obojga przydaję portugał krzyżowy ważący czerwonych złotych dwanaście, który to portugał w szkatule mojej zostaje.

A że plac i grunt w pewnym ograniczeniu swoim w mieście Kownie na Wielkiej Wileńskiej ulicy leżący, obok kamienice niegdyś Langowskiej, po tym nieboszczyka J[ego]m[ości] Pana Pawła Kazimierza Winogrodzkiego wójta kowień[skiego], teraz w posesyje J[ego]m[ości] P[ana] Thodora Chrystyjana Dydrychowicza będącej z murkami dwiema na niem zostającymi do tegoż probostwa tutejszego świętokrzyskiego *ob antiquo* należy, na którym to placu teraz się na poziomym Pan Andrzej Michał Świątkowski, pisarz sądów wójtowskich kowień[skich] więc że już od roku tysiąc sześćset czterdziestego piątego przez nieboszczyka [845] antecesora mego w Bogu Wieleb[ne]go Jegom[ości] Ks[ię]dza Adama Odolskiego, natenczas u posesora tej kamienice Pana Andrzeja Langa mieszczanina kowień[skiego] sporządzone, jest prawo na wolny przystęp do ściany murowanej, ja zaś *in vim* dalszej restauracyjej w górę, ścieląc tak samemu sobie, jako też i przyszłym tego gruntu dzierżawcom, *multo magis* wielm[ożnym] Ichm[ości]m sukcesorom proboszczom świętokrzyskim, do tejsz ściany akces zgodziłem się był o to z nieboszczykiem J[ego]m[ością] Panem

Winogrockim wójtem kowieńskimi wzwyż mianowanym; na co temuż Je[g]om[ości] P[an]u Wójtowi dałem dziesięć tysięcy cegieł, każdy tysiąc natenczas kosztujący po złotych dwudziestu, co uczyni złotych polskich dwieście, i wapna skrzyń dwadzieścia, każda po złotych dwa, co uczyni złotych czterdzieści. *In summa* złotych dwieście czterdzieści. Zlecam tedy i upraszam przyszłego sukcesora mego Wieleb[nego] Ks[ię]dza Proboszcza świętokrzyskie[g]o, i następców onego, aby serio temu *invigilare* raczyli *pro munere et officio suo*, żeby takowy wolny przystęp do przymurowania, balek wkładania w ścianę przerzeczonej kamienice na dole i w górę, jaki już prawem dawniejszym pozwoloną, tak też *libero consensu posterioris* ocyrkłowany, *in integrum et per omnia* był zachowany w potomne czasy.

Życząc zaś sobie jak najlepiej cześć i chwałę za nasze zbawienie Ukrzyżowanego Pana i Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa promowować tedy aby to i po zejściu moim trwało, wiecznemi czasy ordynuję, aby *Cursus* o Męce Pańskiej był w każdy piątek śpiewany w tym tu kościele świętokrzyskim przez czterech osób, którym każdemu z osobna *quartualiter* naznaczam złotych pięć, co na jedną osobę na każdy rok uczyni złotych dwadzieścia, a na cztery osoby złotych osmdziesiąt. Która zapłata tym kursorystom aby pewna i nieodmienna była, tedy z pomienionych zwysz w testamencie moim kredytowanych długów ustanawiam, iż złotych dwieście od pana Zelmiera należące, od J[ego] m[o]ści Pana Jakuba Prew Pannoniusza złotych sto, od Pana Milewskiego złotych sto, od Ichmm Panów Linkiewiczów [846] złotych sto, od Pani Teresy Romanowskiej złotych sto, co uczyni złotych sześćset, przyszły sukcesor mój w Bogu Wielebny Ks[ię]dz Proboszcz świętokrzyski odzyskawszy *sine omni exceptione*, i do tego czterysta złotych, które z gotowizny mojej ordynuję, przyłączywszy, ma na pewnym miejscu lokować, aby stąd *census annuus* mógł *perpetuis temporibus cedere* na zapłatę przerzeczonym kursoristom. W czym proszę i obliguję przyszłego bliskiego sukcesora mego, jako też i następców onego, aby tego *pro munere suo* dojrzyć *sedulo* i dopilnować raczyli, *ut laudetur Jesus X[ri]stus Crucifixus in perpetuum*. A za tym *in supplementum* tej zapłaty przerzeczonym kursoristom przyłącza[m] jeszcze dochód od młynów tak wodnych jako i wietrznego moim własnym sumptem nakładem pobudowanych, zlecając to wieleb [?] i wielebnym sukcesorom moim, aby stąd dochód przychodzący na tę szczególnie intencją obracać raczył, aby ten kurs *de Passione D[omi]ni incessanter* był co piątek odprawowany w tutejszym kościele *in perpetuum*. A że nie masz słusznych egzemplarzów tego kursu, tedy blisko przyszłego sukcesora mego Wieleb[nego] Proboszcza upraszam, aby *ducta proportine moderni et futuri temporis* postarał się o wydrukowanie tego kursu podług egzemplarzów pisanych z Krakowa przysłanych do mnie za staraniem i kosztem moim. Na które wydatki drukarni gotowizny mojej, która zostanie naznaczam złotych sto.

Uważając [847] przy tym, iż znajduje się wiele panienek ubogich które Panu Bogu w Trójcy Przenajświętszej Jedynemu w czystości panieńskiej pragną służyć, posagu jednak do klasztoru nie mają, tedy ja chcąc onym *ad piam intentionem* w tym dopomóc, podług przepomożenia mego oraz zabiegając temu, aby się po cudzych domach

i chatach nie tułali co się częstokroć dzieje tak z niewczasem ich, tak też *cum dissendio* nabożeństwa zwykłego, tedy na tę intencyją kupuję plac albo raczej ogród i sad od Pani Henrychowej Szelawej mieszczki kowień[skiej] wdowy i sukcesorów onej w mieście Kownie obok ogrodu farskiego kowień[skiego] przy plebaniej przez zaułek leżący na złotych dwieście pięćdziesiąt przeze mnie stargowany, na którego to ogroda albo sadu w moc i intromisyją na imię moje odebranie urzędownie dałem zupełną moc albo plenipotencją z podpise[m] ręki mej własnej Panu Adrzejowi Świątkowskiemu pisarzowi sądów wójtowskich kowień[skich], ten tedy plac i grunt ma być z gotowizny mej zapłacony a po odebraniu onego w urzędową intromisyją zlecam przysłemu Wielebnemu *Sukcesoris* memu, aby się tym ubogim panienkom, które nie mając posagu, Panu Bogu służyć w czystości do śmierci swej pragną *alias* Dewotkom budować *ducta p[ro]por[tione]* pozwolił, którego budynku swego ma każda z nich dożywoćniemi czasy *libere* zażywać, a po zejściu tej która fundowała albo raczej wystawiła swój budynek ma *consequenter* na drugie tegoż imienia dewotki to *cedere sine omni pensione* do mieszkania, a to jednak wszystko *cum scitu et consensu* przysłego i przyszłych w Bogu Wielebnych Sukcesorów moich. Jeżeliby jednak którakolwiek z tych panien dewotek (czego nie życzę) niespokojna, swarliwa albo w czymkolwiek występna być pokazała się, lubo się też na tym gruncie i placu swym własnym kosztem restaurawszy, tedy za doniesieniem się tego do W. Boga sukcesora mego i następców onego, wolno będzie *excessivam* oskromić *pro arbitrio*, a jeżeliby *semel et tertio monita* zawziętości swojej nie poprzestała, tedy mocen będzie każdy w Bogu Wielebny Sukcesor mój onę *loco movere* zapłaciwszy jej *ducta p[ro]por[tione]* albo podług taksy za budynek jej. Te jednak budynekczki mają być podług wymiaru Wielebnych Następców moich Ks[ię]ży Proboszczów świętokrzyskich. Na tym tedy gruncie i placu mieszkające panny dewotki *perpetuis temporibus* w tym obliguję, aby duszy mojej grzesznej przed Majestatem Boskim w modlitwach swoich ustawicznych nie zapominali a nuwienay [nowennej?], aby każdy piątek podług możliwości i sposobności zdrowia swego i czasu na nabożeństwo tu do kościoła Świętego Krzyża przybywali.

[848] Jerzemu Milwidowi uważając jego dawne zasługi i pracę koło kościoła tutejszego ś[więtokrzyskiego], a oraz i na dalsze onego zachęcając, pozwalam w używanie takowemu samemu, jako też dziatkom i sukcesorom onego pół włoki gruntu w czterech polach, do siana przy tym częśćkę sianożęci od granicy miejskiej kowień[skiej] tą jednak *conditią*, iż pomieniony Jerzy Milwid ma i powinien będzie kościołowi temu posługować dożywoćniemi czasy, także i sukcesorowie onego pokąd tego gruntu i pola zażywać będą: od którego pola i gruntu nic sukcesorowi i sukcesorom moim Wielebnym Proboszczom świętokrzyskim płacić nie będą powinni, tylko usługować kościołowi podług możliwości swoich, w czym aby bezpieczni byli tak on sam jako też i sukcesorowie onego, upraszam w Bogu Wielebne[g]o bliskie[g]o Sukcesora mego Ks[ię]dza Proboszcza świętokrzyskie[g]o i następców onego, aby go przy tym pozwoleniu moim dobrowolnym *per omnia* zachowali bez wszelkiej turbacyj.

Panu Jerzemu rodzonemu memu z bydła mojego leguję parę wolików, które onemu wielebni Ichm[ości] XX Egzekutorowie podług tej woli mej i testamentu z łaski swej oddać nie omieszkają.

Sianożęć z polem oromym [ornym?] między innemi sianożęciami w miejskiej Freydzie za Niemnem w pewnym swym ograniczeniu będąca, która z dawna do tego placu i gruntu do Świętego Krzyża tutejszego probostwa przynależącego, na którym się gruncie Pan Andrzej Świątkowski pisarz sądów wójtowskich kowień[skich] na pomienionym podług kontraktu pobudował, aby *in posterum* jak *ab antiquo* do tegoż samego gruntu, z którego poszła ta fundacja *indistincte* należała, mieć chcę podług dawnych swych granic i prawa wieczystego.

A że Jaśnie Wielm[ożny] i u [w?] Bogu Najprzewielebniejszy i J[ego]m[ość] ks. Benedykt Żuchorski Biskup Malte[ński] pleban kowień[ski] *liberalit[a]te sua* przyłożył się był niegdy do tej fabryki kościoła św[ięto]krzyskiego tedy *ibuam* [?] i proszę następców moich WW Proboszczów aby onego *in suffragijs suis perpetuis temporibus* niezapominali.

Także i zeszłego w Bogu P[an]a Piotra Putynego i architekta pierwszego tutejsze[g]o kościoła *iisdem suffragiis* przyszłych sukcesorów moich rekomenduję. *In primario* jednak samego siebie upraszając tychże WW Następców moich aby *in piam recorda[ti]onem* mnie ubogiego tej fabryki fundatora przynajmniej raz w tydzień Mszy Świętej ofiarę *incessanter* odprawowali.

[849] Zlecam także przyszłym WW Proboszczom świętokrzyskim, a najwięcej pierwszemu blisko następcy memu, aby podług testamentu i ostatniej woli Jaśnie Wielm[ożnego] i w Bogu Najprzewielebniejszego Jmci X. Biskupa Malteń[skiego] zwysz specyfikowanego sprawili się i złotych trzy tysiące polskich od Jaśnie Wielm[ożnego] Jmci P. Andrzeja Kryszpina w[oiewo]dy witebskie[g]o na Raudanią dane odzyskawszy podług tegoż testamentu na dalszą restauracją kościoła tutejszego ś[więt]okrzyskiego obrócili. Po śmierci zaś mojej i zejścia z tego świata leguję i zapisuję na kościoły w mieście Kownie będące zł polskich dwieście, jako to na kościół OO Bernardynów zł pięćdziesiąt, na OO Franciszkanów zł pięćdziesiąt, na OO. Dominikanów *ex quo me* Ichm przypuszczają *ad bene merita sua* zł sto. Przy tym osobliwie na Panny Benedyktyńki kowień[skie] zł dwadzieścia, na szpital Bejnartowski *alias* szlachecki zł 10. Które te wszystkie summy WW. Ichm XX Egzekutorowie terażniejsze[g]o testamentu mego z sumy pozostałej wydziela.

Pannie Agnusce Ramuckiej za wierne usługi jej leguję i zapisuję gotowizną zł 30, przy tym krowę czerwoną młodą, owce szare 4 i jagnią tegorocznych 5, co jej z dawna przeze mnie oddano było na przychówek, do tego i sztukę płótna, od siedmiu jako się wyżej zaznankowało, na ostatek przydaje i cieluszkę czarną tak roczną mającą głowę pstrą.

Pani Joannie Dowołgowiczównie Hermanowiczowej siostrzenicy mojej leguję i zapisuję pościel moją te samą na której teraz leżę, to jest pierzynek dwie, jedną

zwierzchnią, drugą spodnią, i poduszek 4, przy tym cieluszek dwie tak rokrocznych i owiec troje.

Czeladce mojej podług osobliwego rejestru aby Ichm PP Egzekutorowie powstałych p[ie]n[ię]dzy każdemu przy dosłużeniu roku *de plano* [?] zapłacili wiele proszę.

Palamitową suknię moję czarną zlecam przerobić na ornat, w którym bym po zejściu z tego świata był do truny włożony.

Do tego mieć chcę i ustawiam tą ostatnią wolą moją, aby krewni moi wszyscy *ex urzag* [?], to jest tak *ex paterna*, jako też i *ex materna linea* w kościele tutejszym świętokrzyskim mieli wolne pogrzebienie *absq[ue] omni sumptu et impensa* onych, ponieważ ja moim własnym kosztem około restauracyjej tego kościoła laborowałem.

Na ostatek insze wszystkie drobiazgi i pomniejsze rzeczy, których tu w tym testamencie dla niepamięci nie specyfikuję i specyfikować nie mogę [850] *ad minimum* co się po śmierci mojej zostanie, i zostać będzie mogło na wolną dyspozycyją w Bogu Wielebnych Ichm PP Egzekutorów terażniejszego testamentu mojego i tego ostatecznego rozporządzenia zlecam zdaję i zachowuję. Za których to egzekutorów proszę i obieram w Bogu przewielebnego J[ego]m[oś]ć Ks[ię]dza Samuela Goligontha [Goligonta] dziekana kowień[skiego] plebana rum[szyskiego], w Bogu Wieleb[nego] J[ego]m[oś]ci Ks[ię]dza Benedykta Oratowskiego plebana dorsunickiego, i w Bogu Wieleb[nego] J[ego]m[oś]ci Ks. Pawłowicza plebana kormiałowskiego, którzy Ichm[ości] i ten takowy testament *ad effectum* przywiodą i mnie *p[ro] possibill[ita]te mea* pogrzebić uczciwie zechcą, na który pogrzeb mój naznaczam ktokolwiek będzie mogło spieniężyć z trunków gotowych podług możności i industryjej w Bogu WW Ichm XX Egzekutorów.

Ten tedy takowy testament i ostatniej woli mojej dyspozycyją przy obecności w Bogu Przewielebnego J[ego]m[oś]ci ks. Samuela Goligontha [Goligonta] dziekana kowień[skiego] plebana rumszys[kiego] uczynioną jako ważną, stałą i ani w czym nieodmienną mieć tak i ostatnim ręki mej podpisem stwierdzam, a oraz o aprobacyją i o informacyją tego testamentu mego Najdroższego Jaśnie Wielmoż[nego] i u Boga Najprzewielebniejszego[ego] J[ego]m[oś]ci Ks[ię]dza Biskupa Wileń[skiego] Pasterza i Dobrodzieja mego *cum impertitione paternae benedictionis* upraszam. Pisan w probostwie ś[więto]krzyskim dnia dwudziestego wtórego m[ie]s[ią]ca Junii Roku Pańskiego tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego.

Ks[ią]dz Kazimierz Żodkiewicz proboszcz ś[więto]krzyski *m[anu] p[ro]pria*].

Za uszną i oczewistą prośbą od w Bogu Wielebnego Jmć Ks[ię]dza Kazimierza Żodkiewicza proboszcza ś[więto]krzyskiego przy Kownie do tego testamentu podpisałem Andrzej Michał Świątkowski *m[anu] p[ro]pria*].

Za uszną i oczewistą prośbą do tego testamentu rękę mą podpisuję Michał z Medyka Szatynski.

Anno 1699 die vigesima sexta mensis Junij, praesens testamentum supra scripti testatoris coram nobis Constantino Casimiro Brzostowski Ep[isco]po Vilnen[si]

p[er]ductum et lectum in omnibus suis punctis, clausulis et articulis e[st] receptum et approbatum excepta alienatione ecclesiae bonorum, quorum aliena[ti]o e[st] inadmissibilis in quorum fidem. Datt[um] in Arce Vercovien[si] A[nn]o, Mense et Die ut supra.

Constantinus Episcopus.

Literatūra

1. JOVAIŠA, Liudas. Neinstitucinė moterų vienuolystė? Davatkos Žemaitijoje XVII–XVIII a. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos: istorija ir paveldas*. Sud. Aušra Vasiliauskiene. Kaunas: VDU, 2014, p. 47–68.
2. PAKNYS, Mindaugas. *Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013.

The Last Will of Kazimierz Żodkiewicz, Parson of the Holy Cross Church near Kaunas

Dr. Vaida Kamuntavičienė

Vytautas Magnus University, K. Donelaičio str. 58, LT-44248 Kaunas, Lithuania
E-mail: vaida.kamuntaviciene@vdu.lt
ORCID: 0000-0002-9147-4214

Dr. Regina Jakubėnas

Vilniaus University, Faculty of Philology, Universiteto str. 5, LT-01131 Vilnius, Lithuania
E-mail: regina.jakubenas@flf.vu.lt
ORCID: 0000-0003-1044-7589

Summary

In 1510, the Kaunas townswoman Darata Nabienė (Nabowa) founded the Church of the Holy Cross in Kaunakiemis near Kaunas (now a part of the city of Kaunas). By the second half of the 17th century, the brick church that had been built at that time appeared dilapidated, and its size no longer met the needs of the local residents. The then parish priest, Kazimierz Żodkiewicz, took care to initiate the construction of a new church; on July 23, 1685, the cornerstone was laid. According to the church inventory drawn up on April 24, 1700, by that time a cross-shaped church had been built, but only two altars had been installed inside – those of the Crucified Jesus

and St. Helena. Thus, Kazimierz Żodkiewicz entered the history of Kaunas as the builder of the Church of the Holy Cross. A copy of his will, drawn up on June 22, 1699, has been preserved in the Czartoryski Library in Krakow, which provides more information about this clergyman. The aim of this work is to publish this will in its original Polish, providing deeper insight into the priest's character and his activities.

Żodkiewicz's will is important in several respects. First of all, architectural historians can learn from it that the first architect of the Church of the Holy Cross was the famous Italian Pietro Putini, who worked on the construction of the Camaldolese monastery church in Pažaislis – a widely recognised masterpiece of Baroque architecture. Another important fact is that Żodkiewicz personally financed the construction of the Church of the Holy Cross, put a lot of effort into the church's farm, sowed previously neglected fields, established livestock, a brewery, etc., and used all the profits for his major project. The will reveals Żodkiewicz's economic and administrative talent.

The will reflects the priest's deep devotion to the Passion of Christ. He instructed the future pastor of the church to ensure that every Friday the Little Hours (Cursus) would be sung in honour of the Passion of Christ and for the salvation of his own soul. Another of Żodkiewicz's initiatives was the establishment of a beguine house in Kaunas, which he ordered to be designated for girls who wished to live chastely and serve the Lord but did not have a dowry to be admitted to a convent.

This will is a good testimony to how clergymen of the time managed their property, how they faced death, and what forms their piety took. Thus, the will reflects the faith and behavioural norms of people of the Baroque era.

The will of priest Żodkiewicz is published in the original language. The aim was to preserve the spelling as close as possible to the original text while making it understandable to today's reader. Therefore, the old orthography is retained wherever its understanding should not pose a problem. The original spelling is preserved in cases where the authentic text is easy to understand, e.g.: *wszytkę, pięććwiertnego, siestřenicy*. Where a word, part of a word, or the writing is illegible, a question mark in square brackets is used, e.g.: *nuvienay* [?]. Spelling errors are corrected without marking. Modern punctuation rules are followed. The old orthography characteristic of the era or the author is preserved, e.g.: *Maryjej Panny* (=Marii Panny). The church's title is written in full (*S. Krzyża* = *Świętego Krzyża*). The punctuation system is modernised: a comma is not written before "i." Current rules for capital and lowercase letters are followed, mostly retaining capitalisation due to the meaning of the word. The spelling of titles and polite forms of address is adapted to the specifics of the text. Polite forms of address are written with a capital letter, e.g.: *Ich MM Panom Egzekutorom, WW Proboszczom Świętokrzyskim, Wielebnemu Proboszczowi*. The writing of words together and separately is modernised. Compound words are written according to contemporary norms (e.g.: *odemnie* → *ode mnie*, *Święto Krzyskiego* → *świętokrzyskiego*). The negative particle "nie" with verbs, nouns, and participles is written according to current spelling rules, e.g.: *nieznalazłem* → *nie znalazłem*, *nie zahamowana* → *niezahamowana*. The old dative and locative plural forms of adjectives, pronouns, and nouns are preserved, e.g.: *dożywotnemi*

czasę (=dożywotnymi), *użyczonemi rzeczami* (=użyczonymi rzeczami). The feminine accusative singular endings -ę and -ą are not changed: *duszę moję* (=duszę moją), *jedną osobę* (=jedną osobę), *krowę jedną* (=krowę jedną), *rękę mą podpisuję* (=ręką mą podpisuję), *na materyją* (=na materyję). The old noun declension is also retained, e.g. singular genitive: *u posesora tej kamienicy* (=u posesora tej kamienicy), *ogroda* (=ogrodu). The spelling of vowels o, u, ó is modernised. Diacritics are added to allow for contemporary spelling of the vowels o/ó (e.g.: *owdzie* → *ówdzie*, *panow* → *panów*, *Sypowiczownie* → *Sypowiczównie*, *Lenkiewiczow* → *Lenkiewiczów*, *dłota* → *dłuta*, *w gorę* → *w górę*, *ktorego* → *którego*). The vowels i, y are written according to modern rules as j, y, e.g.: *wykonaia* → *wykonaia*, *zostawuię* → *zostawuję*, *moię* → *moję*, *moy* → *mój*, *woytowi* → *wójtowi*, *naiprzód* → *najprzód*, *Dowolżyney* → *Dowolżynej* (=Dowolżyny), *ustanowionej* → *ustanowionej*, *Krzyzstofowey* → *Krzyzstofowej*, *Tróycy* → *Trójcy*, *Choienskiego* → *Chojenskiego*, etc. The spelling of the word *dyecezalne* is unified to *dyjeceżalne*. The spelling of the suffixes -ya and -ia is changed: *deczyzia* → *deczyzia*, *despozycya* → *dyspozycja*, *materya* → *materyja*, *dispositia* → *dyspozycja*, *aprobatia* → *aprobacja*, *informatia* → *infomacja*, *Chrystyana* → *Chrystyjana* (from the name Krystian). The old spelling of the word *zwysz* (=powyżej) is preserved. Some word features, stylistic and other grammatical archaisms are preserved, e.g.: *k temu przynależącym*, *wszytko* (=wszystko), *przepomożenia mego*. The spelling of doubled consonants is corrected (*Teressy* → *Teresy*, *aplikuję* → *aplikuję*), *summy* → *sumy*, and in the word *Matthyjasz*, the letter h is omitted: *Matyjasz*. The letter x is transcribed as ks or gz: *excepta* → *ekscepta*, *xiądz* → *ksiądz*, *x* → *gz*: *exekutorów* → *egzekutorów*. The spelling of vowels i and j is modernised (*Benedikt* → *Benedykt*) or expanded and written as vowel groups -ij-, -yj- according to the historical development of the Polish language (*zakristij* → *zakrystyi*, *intencią* → *intencyją*, *restauratią* → *restauracją*, *industrięj* → *industrięj*).

It should be emphasised that the language of priest Żodkiewicz's will stands out from that of other authors living in the territory of the Grand Duchy of Lithuania in the 17th century for its correctness. The text contains few archaisms and regionalisms characteristic of many authors of that period.

Gauta / Received 2025 04 17
Priimta / Accepted 2025 08 13